UZLUKSIZ KASBIY MALAKA OSHIRISHDA
KASBIY RIVOJLANISH JARAYONI – BU PROFESSIONAL IMMUNITETDIR

Oripova Nozima Shuxratovna,
Qashqadaryo viloyati pedagogik
mahorat markazi direktori
tel: 995611282
nozimaoripova777@gmail.com

Annotatsiya: *O‘qituvchining kasbiy o‘sishi to‘g‘ridan-to‘g‘ri o‘quvchining natijalariga ta’sir qiladi. Rivojlanayotgan pedagog nafaqat axborot beradi, balki zamonaviy didaktik metodlar (tanqidiy fikrlash, loyihaviy ta’lim) orqali o‘quvchini darsga qiziqtira oladi. Bilimli va mahoratli o‘qituvchi – ta’lim sifatining kafolatidir. Rivojlanish jarayoni pedagogda “ijodkor konstruktor”lik qobiliyatini uyg‘otadi. Tayyor shablonlardan voz kechib, o‘zining mualliflik metodikalarini yaratish, darsni o‘yin va texnologiyalar bilan boyitish faqat doimiy izlanishdagi pedagogga xosdir.*

Kalit so‘zlar: *kasbiy rivojlanish jarayoni, uzluksiz malaka oshirish, o‘qituvchining kasbiy o‘sishi, doimiy yangilanish, kasbiy rivojlanish va ta’lim sifati o‘rtasidagi bog‘liqlik.*

Процесс профессионального развития в рамках непрерывного повышения квалификации – это профессиональный иммунитет

Орипова Нозима Шухратовна,
директор Кашкадарьинского областного центра педагогического мастерства

Аннотация: *Профессиональный рост учителя напрямую влияет на результаты ученика. Развивающийся учитель не только предоставляет информацию, но и может заинтересовать ученика уроком с помощью современных дидактических методов (критическое мышление, проектное обучение). Знающий и квалифицированный учитель – гарантия качества образования. Процесс развития пробуждает в учителе способность к “творческому конструированию”. Отказ от готовых шаблонов и создание собственных авторских методик, обогащение урока играми и технологиями – это неотъемлемая черта только учителя, находящегося в постоянном поиске.*

Ключевые слова: *важность процесса профессионального развития в непрерывном повышении квалификации, профессиональный рост учителя, профессиональное развитие – это постоянное обновление, связь между профессиональным развитием и качеством образования.*

The process of upgrading professional skills in continuing professional development is professional privilege

Oripova Nozima Shukhratovna,
Director of the Kashkadarya Regional Center for Pedagogical Excellence

Abstract: *The professional growth of a teacher directly reflects the results of the student. A master teacher not only provides information, but also can motivate the student in the lesson through modern didactic methods (critical thinking, project-based learning etc.). An expert and skilled teacher is a*

benchmark of the quality of education. The development process awakens the teacher's ability as a "creative constructor". Rejecting ready-made templates and creating one's own authorship teaching techniques, enriching the lesson with games and technologies is inherent only to a dedicated innovative teacher.

Keywords: *professional development process, continuous professional development, professional growth of a teacher, constant renewal, the connection between professional development and the quality of education.*

Uzluksiz kasbiy malaka oshirish tizimida kasbiy rivojlanish jarayoni shunchaki bilim to‘plash emas, balki pedagogning shaxsiyati, mahorati va dunyoqarashining doimiy ravishda o‘sib borishidir. Bugungi tez o‘zgarayotgan zamonda "bir marta olingan diplom butun umrga yetadi", degan qarash o‘z ahamiyatini yo‘qotgan.

Kasbiy rivojlanish jarayonining uzluksiz malaka oshirishdagi ahamiyatini quyidagi yo‘nalishlarda tahlil qilish mumkin:

1. Dinamik o‘zgarishlarga moslashuvchanlik (Adaptivlik)

Ta'lim texnologiyalari (sun'iy intellekt, raqamli platformalar, STEAM) har 2-3 yilda yangilanmoqda. Kasbiy rivojlanish jarayoni o‘qituvchiga yangi trendlarni o‘z vaqtida o‘zlashtirish va dars jarayoniga tatbiq etish imkonini beradi. Bu o‘qituvchini tizimdan uzilib qolishdan (kasbiy eskirishdan) asraydi.

2. Ta'lim sifati va samaradorligining ortishi

O‘qituvchining kasbiy o‘sishi to‘g‘ridan-to‘g‘ri o‘quvchining natijalariga ta'sir qiladi. Rivojlanayotgan pedagog nafaqat axborot beradi, balki zamonaviy didaktik metodlar (tanqidiy fikrlash, loyihaviy ta'lim) orqali o‘quvchini darsga qiziqtira oladi. Bilimli va mahoratli o‘qituvchi – ta'lim sifatining kafolatidir [1].

3. Psixologik barqarorlik va "Kasbiy yonish" (Burnout)ning oldini olish

Bir xillik (monotonlik) o‘qituvchining ruhiy charchashiga olib keladi. Kasbiy rivojlanish – bu doimiy yangilanish. Yangi metodlarni o‘rganish, tajriba almashish va o‘z ustida ishlash pedagogga yangi energiya beradi, uning o‘z kasbiga bo‘lgan ishtiyoqini so‘ndirmaydi.

4. Refleksiv ko‘nikmalarning shakllanishi

Uzluksiz rivojlanish jarayoni o‘qituvchini o‘z faoliyatiga tashqaridan nazar tashlashga o‘rgatadi. Pedagog "Men bugun qanday dars o‘tdim?", "Nega o‘quvchilarim mavzuni tushunmadi?" degan savollarni o‘ziga bera boshlaydi. O‘z xatosini tahlil qilish va uni tuzatish – professional o‘sishning eng yuqori bosqichidir.

5. Innovatsion faollik va kreativlik

Rivojlanish jarayoni pedagogda "ijodkor konstruktor"lik qobiliyatini uyg‘otadi. Tayyor shablonlardan voz kechib, o‘zining mualliflik metodikalarini yaratish, darsni o‘yin va texnologiyalar bilan boyitish faqat doimiy izlanishdagi pedagogga xosdir [2].

Kasbiy rivojlanish va ta'lim sifati o‘rtasidagi bog‘liqlik – bu sabab va natija zanjiridir. Ya'ni, o‘qituvchining kasbiy o‘sishi shunchaki shaxsiy yutuq emas, balki bevosita ta'lim oluvchining natijalarida aks etuvchi investitsiyadir.

Ushbu jarayonning samaradorlikka ta'sirini quyidagi tizimli tahlil orqali ko‘rish mumkin:

1. Kompetensiyalar transformatsiyasi

O‘qituvchi o‘z ustida ishlaganda, ta'lim sifati quyidagi uchta yo‘nalishda o‘zgaradi: akademik sifat – o‘qituvchi o‘z fanidagi eng so‘nggi ilmiy yangiliklarni darsga olib kiradi; metodik sifat – murakkab mavzularni oson tushuntirishning yangi usullarini (interaktiv

metodlar, keys-stadi) qo‘llaydi; texnologik sifat – raqamli vositalardan (AI, virtual laboratoriyalar) foydalanib, darsning vizual va mantiqiy jozibadorligini oshiradi.

2. Samaradorlikning o‘lchov ko‘rsatkichlari

Kasbiy rivojlangan pedagog dars o‘tganda natija quyidagicha namoyon bo‘ladi: vaqt tejamkorligi – to‘g‘ri rejalashtirish hisobiga 45 minutlik darsning foydali ish koeffitsienti ortadi; o‘zlashtirish darajasi – talabalarning ko‘rsatkichlari shunchaki “yodlash”dan “tahlil qilish va qo‘llash” darajasiga ko‘tariladi; motivatsiya – kasbiy mahoratli ustoz darsni qiziqarli tashkil etgani sayin, o‘quvchilarning fanga bo‘lgan ixtiyoriy qiziqishi kuchayadi [3].

3. Zamonaviy yondashuv: “Sifat – bu jarayon”

Xalqaro tajriba shuni ko‘rsatadiki, ta’lim sifati bu qotib qolgan nuqta emas – u uzluksiz harakatdir. O‘qituvchining o‘z darsini tahlil qilishi (refleksiya) va mentorlik orqali tajriba almashish butun bir jamoaning sifat darajasini umumiy ko‘taradi.

O‘qituvchining kasbiy rivojlanishdan to‘xtashi – ta’lim sifatining pasayishini boshlanishidir. Shuning uchun ham rivojlangan davlatlarda “o‘qituvchi – umrbod talaba” tamoyili sifatning bosh kafolati hisoblanadi.

Uzluksiz kasbiy rivojlanishning yangi modeli (O‘zbekiston tajribasida)

Hozirda O‘zbekistonda malaka oshirishning “har 5 yilda bir marta” tamoyilidan “hayot davomida o‘qish” tamoyiliga o‘tildi. Buning asosiy jihatlari quyidagilardan iborat:

– Kredit-modul tizimi: O‘qituvchi yil davomida o‘ziga kerakli modullarni tanlab, mustaqil o‘qiydi.

– Individual rivojlanish traektoriyasi: Har bir pedagog o‘zining kuchli va kuchsiz tomonlaridan kelib chiqib, shaxsiy o‘sish rejasini tuzadi.

– Gorizontal o‘rganish: “Ustoz-shogird” an’anasi va hamkasblardan o‘rganish (Peer-to-peer learning) malaka oshirishning ajralmas qismiga aylandi.

Kasbiy rivojlanish kunida mentorning asosiy vazifalari

O‘zbekiston ta’lim tizimida joriy etilgan “Kasbiy rivojlanish kuni” doirasida mentor (murabbiy) markaziy shakllardan biri hisoblanadi. Mentor – bu shunchaki tajribali o‘qituvchi emas, balki hamkasblarining kasbiy o‘sishiga ko‘maklashuvchi fasilitator, maslahatchi va yo‘naltiruvchidir [4]. Kasbiy rivojlanish kunida mentorning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

1. Ehtiyojlarni aniqlash va tahlil qilish (Diagnostika)

Mentor har bir o‘qituvchining kuchli va zaif tomonlarini bilishi kerak. U hamkasblarining darslarini kuzatish yoki suhbatlar asosida ularning qaysi metodika yoki texnologiyada qiynalayotganini aniqlaydi. Maqsad: “Kimga qanday yordam kerak?” degan savolga javob topish.

2. Individual rivojlanish rejasini (IRR) tuzishda ko‘maklashish

Mentor har bir o‘qituvchi bilan alohida ishlaydi. U o‘qituvchiga o‘zining kasbiy kamchiliklarini to‘ldirish uchun aniq reja va maqsadlar qo‘yishda yordam beradi. Maqsad: kasbiy rivojlanishni tartibli va tizimli qilish.

3. Master-klasslar va treninglar tashkil etish (Tajriba almashish)

Mentor yangi pedagogik texnologiyalarni birinchi bo‘lib o‘zlashtirgan shaxs bo‘lishi shart. Kasbiy rivojlanish kunida zamonaviy metodlar bo‘yicha amaliy mashg‘ulotlar o‘tkazadi. Maqsad: nazariy bilimlarni amaliy ko‘nikmalarga aylantirish.

4. Konstruktiv teskari aloqa (Feedback) berish

Bu mentorning eng mas’uliyatli vazifasidir. U o‘qituvchi o‘tgan darsni tahlil qiladi, yutuqlarini e’tirof etadi va xatolarini “tanqid” qilmasdan, ularni tuzatish yo‘llarini ko‘rsatadi. Maqsad: o‘qituvchida o‘ziga bo‘lgan ishonch-

ni saqlab qolgan holda kamchiliklarni bartaraf etish.

5. Mentorlik muloqoti va hamkorlik muhitini yaratish

Mentor maktabda "O'rganuvchi hamjamiyat" muhitini shakllantirishi kerak. O'qituvchilar o'rtasida o'zaro dars kuzatish (Peer observation) va tajriba almashish muhitini tashkil qiladi. Maqsad: jamoada doimiy o'rganish madaniyatini shakllantirish.

6. Refleksiyaga undash

Mentor o'qituvchini o'z faoliyatini tahlil qilishga o'rgatadi. "Bugun darsda nima yaxshi chiqdi?", "Kelajakda nimani o'zgartirgan bo'lardingiz?" kabi savollar berish orqali uni mustaqil fikrlashga chorlaydi.

1. Nazariya va amaliyot o'rtasidagi "Ko'prik" (Andragogik asos)

O'qituvchilar kurslarda juda ko'p yangi metodlarni o'rganishadi, lekin ularni o'z sinfida qo'llashga kelganda ko'pincha ikkilanishadi. Mentorning o'rni: u nazariyani o'qituvchining aniq sinfi, o'quvchilari va sharoitiga moslashtirishga yordam beradi. U "nima qilish kerak"-ligini emas, "qanday qilish kerak"ligini amalda ko'rsatadi.

2. "Ustoz-shogird" an'anasining zamonaviy transformatsiyasi

O'zbekiston xalqi uchun murabbiy tushunchasi muqaddas hisoblanadi. Bugungi mentorlik – bu qadimiy an'ananing ilmiy asoslangan shaklidir. Mentor shunchaki nazoratchi emas, u

1-jadval.

Inspektor va mentor faoliyatining taqqosiy tahlili

Xususiyat	Inspektor (Tekshiruvchi)	Mentor (Hamkor)
Maqsad	Kamchilikni aniqlash va qayd etish	Potensialni ochish va rivojlantirish
Muloqot	Bir tomonlama (buyruq/ko'rsatma)	Ikki tomonlama (muloqot/savol-javob)
Vaqt	Ma'lum muddatda (rejaviy tekshiruv)	Doimiy (uzluksiz jarayon)
Natija	Hisobot va chora ko'rish	Ko'nikma va kasbiy yuksalish

Mentorlik – bu hokimiyatni namoyish qilish emas, balki tajribani ulashish san'atidir. Professional muhitda mentorning bo'lishi xodimlarning "xato qilishdan qo'rqish" hissini yo'qotib, ularni ijodiy va innovatsion yondashishga undaydi.

Mentorning kasbiy rivojlanish tizimida markaziy o'rni

Mentor (murabbiy) – zamonaviy ta'lim tizimidagi uzluksiz kasbiy rivojlanish jarayonining "yuragi" yoki "lokomotivi"dir. Agar malaka oshirish kurslari nazariy poydevor bo'lsa, mentorlik – shu poydevor ustiga qurilgan amaliy mahorat binosidir. Nima uchun mentor markaziy shakl ekanligini quyidagi to'rtta fundamental asos orqali tushuntirish mumkin:

hamkasb (peer). O'qituvchi o'z xatosini rahbariyatdan yashirishi mumkin, lekin mentor bilan uni muhokama qiladi va birga yechim topadi.

3. Kasbiy rivojlanishning "Ish joyidagi" shakli (Job-embedded learning)

Xalqaro tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ish joyidan uzilmagan holda o'rganish eng samarali hisoblanadi [5]. Mentor har hafta juma kuni (Kasbiy rivojlanish kuni) o'qituvchi bilan birga ishlaydi. Bu ta'lim sifatini uzluksiz va real vaqt rejimida oshirish imkonini beradi.

4. Pedagogik jamoaning "Intellektual resursi"

Mentor – bu maktabdagi yangiliklar tarqatuvchisi (innovatsiyalar markazi). U xalqaro tajribalarni (PISA, STEAM, Lesson Study) o'rganadi va butun jamoaga o'rgatadi. Maktabdagi

ta’lim muhiti mentorning bilim darajasi va faolligiga qarab shakllanadi.

Mentorning markaziy faoliyati modeli (Kasbiy rivojlanish kunida)

Mentor o‘z faoliyatini quyidagi “Zanjir” asosida tashkil etsa, u haqiqatan ham markaziy figuraga aylanadi:

1. Birgalikda rejalashtirish (Co-planning): Dars ishlanmasini birgalikda tuzish.

2. Modellashtirish (Modeling): Mentor qiyin mavzuni o‘zi o‘tib beradi, o‘qituvchi esa kuzatadi.

3. Birgalikda dars o‘tish (Co-teaching): Sinfda ikki pedagog hamkorlikda dars o‘tishadi.

4. Refleksiya (Reflection): Darsdan keyin “Nima o‘xshadi-yu, nima o‘xshamadi?” degan savol ustida tahlil o‘tkazish.

Agar o‘qituvchini ta’lim tizimidagi asosiy kuch desak, mentorni shu kuchni to‘g‘ri yo‘naltiruvchi “Kompas” deb atash mumkin. O‘zbekistonda uzluksiz kasbiy rivojlanish tizimining muvaffaqiyati 80% holatda aynan maktablardagi mentorlar faoliyatining sifatiga bog‘liq. U – ta’lim islohotlarini sinf xonasigacha yetkazib beruvchi eng asosiy bo‘g‘indir.

Xulosa qilib shuni aytishimiz mumkinki, uzluksiz kasbiy malaka oshirishda kasbiy rivojlanish jarayoni – bu professional immunitetdir. U pedagogga raqobatbardosh bo‘lishga, zamonaviy avlod (Z-avlod va Alpha) bilan til topishishga va o‘z kasbiy faoliyatidan mamnunlik his qilishga yordam beradi.

Rivojlanishdan to‘xtagan o‘qituvchi o‘qitish huquqini ham yo‘qotadi (K.D.Ushinskiy).

Mentor (murabbiy) zamonaviy ta’lim tizimida kasbiy rivojlanish tizimining markaziy shaxsidir. Kasbiy rivojlanish kunida mentorning roli – maktabdagi ta’lim sifatini ichkaridan o‘zgartirishdir. U o‘qituvchilarni yangilikka undaydigan, ularning professional “yonish”ini oldini oladigan va jamoani yagona pedagogik maqsad atrofida birlashtiradigan ma’naviy va professional yetakchidir. Zamonaviy ta’lim va boshqaruv tizimida mentorlik – bu nazorat emas, balki ishonch va o‘sish ko‘prigidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. Toshkent: Adolat, 2020. 64-b.

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Maktabgacha va maktab ta’limi sohasidagi ilmiy-tadqiqot faoliyatini qo‘llab quvvatlash hamda uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini joriy qilish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-4963-son qarori. Toshkent, 2021-yil 25-yanvar. O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to‘plami, 2021, 4-son. 45-46-b.

3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi hamda uning tizimidagi tashkilotlar faoliyatini samarali tashkil etish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-79-son Farmoni. Toshkent, 2023-yil 26-may. O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to‘plami, 2023, 22-son. 8-12-b.

4. Uzluksiz kasbiy rivojlanishda mentorlik faoliyatini tashkil etish bo‘yicha metodik tavsiyalar. Toshkent: A.Avloniy nomidagi Milliy tadqiqot instituti, 2022. 88-b.

5. Kasbiy rivojlanish kunlarini tashkil etish va o‘tkazish tartibi: Yo‘riqnoma. Toshkent: Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi, 2022. 32-b.

6. Darling-Hammond L., Hyler M.E., Gardner M. Effective Teacher Professional Development. Palo Alto, CA: Learning Policy Institute, 2017. 68 p.

7. Guskey T.R. Evaluating Professional Development. Thousand Oaks, CA: Corwin Press, 2000. 312 p.

8. Uzluksiz ta’lim: ilmiy-metodik jurnal. Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi xalq ta’limi vazirligi, 2023, 3-son. 44-49-b.

9. Xalq ta’limi: ilmiy-metodik jurnal. Toshkent: Xalq ta’limi vazirligi, 2022, 6-son. 18-23-b.